

Recente roofvogelliteratuur

Rob G. Bijlsma

Agomber J. 2003. Post-fledging behaviour of the Red Kite in the East Midlands. Brit. Birds 96: 88-89.

Van een nest van de Rode Wouw in Engeland vlogen 2 juvenielen uit. Dit nest werd gevolgd met videocamera. Beide jongen werden nog tot 29 en 30 dagen na het uitvliegen verzorgd door de ouders. Omdat de jongen een vleugelmerk droegen, net als de jongen van nesten in de omgeving, kon onomstotelijk worden bewezen dat het nest niet alleen door beide jongen geregeld na het uitvliegen werd bezocht, maar ook door twee jongen van andere nesten (op 2 en 8 km afstand). Deze jongen werden ook door het ouderpaar gevoerd (3 Coleman's Wood, Stroutwood Road, Ryde, Isle of Wight PO33 4BZ).

Batenburg L. 2003. Roek en Boomvalk in de Lickebaert: ongemakkelijke burens. Vogeljaar 51: 13-18.

Tussen Maassluis en Vlaardingen bevindt zich een kleine kolonie roeken, waarvoor de lokale Boomvalk veel belangstelling heeft (nestelgelegenheid). De suggestie dat de Boomvalken iets te maken zouden hebben met de slechte broedresultaten van de roeken is gebaseerd op onvoldoende informatie. De kolonie zit blijkbaar op een marginale plek, wat ook blijkt uit de late vestiging in het voorjaar, de minieme groei en het geringe aantal paren (Adr. Brouwerstraat 11, 3141 JA Maassluis).

Boshuizen J. & Eggenhuizen T. 2003. Koude roofvogels in Zuidelijk Flevoland. Grauwe Gans 19(1): 3-13.

Tellingen van roofvogels in de winter van 1986-2002. Blauwe Kiekendief en Ruigpootbuizerd zijn nagenoeg van toneel verdwenen, Buizerds namen licht toe, Torenavalken namen sterk af. Sperwers en Haviken lenen zich niet voor dit type tellingen en laten dan ook wisselende aantallen zien die moeilijk te verklaren zijn. Daarnaast enkele waarnemingen per winter voor Bruine Kiekendief (1-3 ex. in 5 van de 17 winters), Smelleken (1-5 ex. in 13 van de 17 winters), Slechtvalk (0-5 per winter) en Zeearend (0-3 per winter). Terecht wordt opgeroepen meer aandacht te besteden aan leeftijds- en geslachtsidentificatie; veel roofvogelsoorten vertonen immers naar leeftijd of sekse gescheiden habitatgebruik.

Burg A. van den 2003. De groei van nestjongen van de Sperwer *Accipiter nisus*. Vogeljaar 51: 8-12.

Op de ZW-Veluwe werden in 1998-2000 23 nesten van Sperwers gevolgd in rijke en arme bossen (de allerarmste, op 1 km van de bosrand, telden nauwelijks sperwerparen en bleven buiten beschouwing). De nesten werden 2-6 keer bezocht om de jongen te wegen en te meten. In de arme gebieden begonnen Sperwers later met de eileg (gemiddeld 8 mei, tegen 28 april in rijke gebieden) en kwamen weinig eerstejaars broedvogels voor (15-19%, tegen 34-43% in rijke gebieden). Individuele verschillen in jaagkwaliteit maakten echter veel verschil; goede jagers lieten hun jongen in goede conditie uitvliegen. Niettemin was het grootbrengen van 5-6 jongen een hele opgave, alleen weggelegd voor goede mannetjes in voedselrijke habitats (a.vanden-burg@nioo.knaw.nl).

Burnham W., Sandfort C. & Belthoff J.R. 2003. Peregrine Falcon eggs: egg size, hatchling sex, and clutch sex ratios. Condor 105: 327-335.

Tussen 1976 en 1990 werden 367 eieren van wilde Slechtvalken uit nesten gehaald om ze in broedmachines uit te broeden (jongen later teruggezet). Lengte en breedte van eieren correleerden significant met het uitkomstgewicht van de kuikens. Eibreedte nam over de onderzoeksperi-

ode eerst toe, daarna af, een mogelijk effect van populatieherstel en algehele veroudering binnen de populatie (bedenk dat Slechtvalken in jaren zeventig een zeer laag populatieniveau hadden). De sexratio week niet af van een 50:50-verhouding (eerste noch tweede legfels) (burnham@peregrinefund.org).

Cenian Z., Jakowszczenko S. & Mizera T. 2002. Dead and disabled birds of prey in Poland in 2001. Byuletin 12: 43-48 (in Pools met Engelse samenvatting).

Meer dan de helft van de dode roofvogels vond zijn eind als draad- of verkeersslachtoffer. Torenvalken werden het meest gevonden (64), gevolgd door Buizerd (35), Havik (33) en Zearend (28). De conclusie dat indirect door mensen veroorzaakte sterfte een fors aandeel in de totale sterfte heeft, is voorbarig omdat vondsten van dode roofvogels geen goede steekproef vormen voor sterfte als geheel.

Davidar E.R.C. & Davidar P. 2002. Possible causes of the decline of Oriental White-rumped Vultures *Gyps bengalensis* in the Sigur region (Nilgris, Tamil Nadu), India. Vulture News 47: 3-6.

De afname van gieren in Azië heeft dramatische vormen aangenomen, maar exacte cijfers zijn schaars. In de regio Sigur in India ging de Bengaalse gier al vanaf de late jaren zeventig achteruit, om kort daarop geheel te verdwijnen. In de late jaren negentig verschenen er weer zes, echter zonder te nestelen. De afname wordt toegeschreven aan doorvergiftiging, en mogelijk ziektes die om zich heen grepen toen pluimveeteelt zijn intrede deed (davidarp@tivoli.si-edu).

Dijk J. van 2002. Van winterterritorium naar broedterritorium. Slechtvalk Nieuwsbrief 8(2): 6-8.

De plek op de Harculo-centrale in Zwolle is jarenlang bezet geweest door een Zweedse vogel. De komst van een geringde vogel uit Duitsland lijkt het begin te zijn van een echte vestiging (met de mogelijkheid van een broedgeval), mits althans een vreemde valk (Giervalk of een hybride) geen roet in het eten gooit.

Döttlinger H. 2002. The Black Shaheen Falcon (*Falco peregrinus peregrinator* SUNDE-VALL 1837): its morphology, geographic variation and the history and ecology of the Sri Lanka (Ceylon) population. PhD Thesis, University of Kent (HD, Langer Rain 4, 85301 Schweitenkirchen, Deutschland). VIII + 308 pp. Paperback. Prijs Euro 25.50.

Een voorbeeldige, meerjarige studie naar een tot nu toe slecht onderzochte ondersoort van de Slechtvalk, voorkomend op het Indische Subcontinent inclusief Sri Lanka. Door middel van DNA-onderzoek werd vastgesteld dat de vogels in het noordelijke deel van dit verspreidingsgebied verwant zijn met de aangrenzende Chinese ondersoort *F.p. japonensis* (of de wat zuidelijker voorkomende *F.p. ernesti*). De Slechtvalken van West- en Zuid-India en Sri Lanka onderscheiden zich duidelijk van die in het noorden; de auteur stelt voor deze als een aparte ondersoort te beschouwen: *F.p. shaheen*. Deze studie gaat echter veel verder dan alleen DNA-onderzoek, en behelst ook een omvattend historisch onderzoek naar voorkomen, dichtheid en broedsucces van de Sri Lanka populatie, en een veldstudie om die kennis uit te breiden. De totale populatie op Sri Lanka wordt op basis hiervan geschat op 62-83 paren, met een licht stijgende (beter gezegd: herstellende) tendens. Het is een echte bosbewoner die afhankelijk is van bosbewonende prooi-soorten (veel halsbandparkieten en bosduiven). Niettemin heeft de soort dezelfde steile afname onder invloed van DDT-gebruik in de landbouw te zien gegeven als elders in de wereld. Het boek is voorzien van talloze grafieken, figuren en foto's (wild levende valken, balgen, habitats).

Ellis D.H. 2003. Subadult and pale Steppe Eagles breeding in Mongolia. J. Raptor Res. 37: 75-77.

Tijdens vijf expedities naar Mongolië in 1994-2000 werden >20 nesten van Steppenarenden gevonden. In ZO-Mongolië betrof het een zeer lichte vogel; elders ging het om twee rossige individuen. Normaliter zijn volwassen Steppenarenden diep chocoladebruin van boven. De lichte vogel was vermoedelijk onvolwassen (3de/4de jaar), wat ook zichtbaar werd in de lichte ran-

den langs de staart- en armpennen. Dit is het eerste gedocumenteerde geval van een Steppenarend broedend als onvolwassen vogel (dcellis@theriver.com).

Ferrero J.J., Grande J.M. & Negro J.J. 2003. Copulation behaviour of a potentially double-brooded bird of prey, the Black-winged Kite (*Elanus caeruleus*). J. Raptor Res. 37: 1-7.

De hoge frequentie waarmee veel roofvogels copuleren zou te maken hebben met sperma-competitie (roofvogelvrouwtjes copuleren geregeld buitenechtelijk; haar mannetje probeert door veel te copuleren de kans te vergroten dat hij daadwerkelijk de vader van de eieren wordt). Dit verklaart echter niet waarom de copulaties vaak een dubbele piek vertonen, waarvan er eentje buiten de vruchtbare periode van het vrouwtje valt. Grijsze Wouwen, die soms twee broedsels per jaar grootbrengen, beginnen 44 dagen voor de eileg met copulaties, en stoppen daarmee 66 dagen na de eileg. Er werden drie copulatiepieken gevonden: 40 en 10 dagen voor de eileg, en 50 dagen na de start van de eileg. De eerste piek kan te maken hebben met (a) paarband opbouwen, (b) kwaliteit van de partner inschatten, en (c) territorium adverteren (overigens maken de auteurs niet duidelijk welke van deze factoren er werkelijk toedoen, noch beschouwen ze alternatieve verklaringen). De tweede piek zou verklaard kunnen worden door sperma-competitie. De derde viel samen met het gemiddelde tijdsinterval tussen eerste en tweede broedsel, en werd ook vastgesteld bij paren die geen tweede broedsel maakten. Een test voor de geneigdheid om opnieuw te beginnen? (Tirso de Molina 14, Mérida 06800, Badajoz, Spanje).

Finn S.P., Varland D.E. & Marzluff J.M. 2002. Does Northern Goshawk breeding occupancy vary with nest-stand characteristics on the Olympic Peninsula, Washington. J. Raptor Res. 36: 265-279.

Historische broedplaatsen van Haviken werden bekeken op huidige bezetting. Het bleek dat bosopstanden met hoge bomen (>25 m) en een geringe ondergroei (<20%) het aantrekkelijkst waren. Bosboeren kunnen dit bewerkstelligen door matig te dunnen (345-445 bomen/ha overlating) in jonge, 30-35 jaar oude opstanden. Na 5-10 jaar rust zou dat het ideale bos moeten opleveren. Of dat in Nederland ook opgaat, valt te betwijfelen (daniel.varland@rayonier.com).

George K. 2002. Zur Habitatwahl des Graureihers *Ardea cinerea* und verschiedener Greifvogelarten (Accipitridae) im Herbst. Ornithol. Jber. Mus. Heineanum 20: 145-148.

In akkerland met wintergerst (40 cm hoog) foerageerden begin oktober 2002 talloze blauwe reigers op muizen. Nadat een deel van dit 80 ha grote gebied was geëgd, verschenen c. 110 Buizerds (oplopend naar 178 ex.), die zich tegoed deden aan de veldmuizen (pas op dat moment profijtelijk te bejagen). Op dat moment waren er slechts 2 Rode Wouwen. Nadat het veld eind oktober geploegd was, verschenen boven het geploegde deel 19 Rode Wouwen (foeragerend op naar boven gewoelde regenwormen), terwijl ruim 100 Buizerds bij het geëgde stuk rondhingen (Pappelweg 183 e, D- 06493 Ballenstedt, OT Badeborn).

Godino A., Casas A., Duque A. & Bautista F. 2002. The colony of Eurasian Vultures *Aegypius monachus* in the Natural Park of Sierra de Andújar, Jaén, Spain. Vulture News 47: 11-17.

De populatie Monniksgieren in dit Spaanse park was tot nu toe de slechtst onderzochte van Europa. Niettemin blijken dichtheid (31-36 paren in jaren negentig, dichtheid 1.6 paren/km²) en broedsucces (0.79 jongen/paar) hoog te zijn. Het gebied is privaats eigendom en slecht toegankelijk, wat zeker bijdraagt aan het deze gunstige resultaten (Monniksgieren zijn erg verstoringsgevoelig) (a.godino@wanadoo.es).

Haensel J. & Sömmer P. 2002. Taggreifvögel erbeuten Fledermäuse und Flughunde - Versuch einer Gesamtübersicht - und neueste Erkenntnisse zur Fledermausjagd der schnellsten Falken in Deutschland. Ornithol. Jber. Mus. Heineanum 20: 99-141.

Literatuuroverzicht van vleermuisetende roofvogels in Europa en daarbuiten (206 literatuurverwijzingen), met nieuwe bevindingen in Duitsland nader uitgewerkt. Vooral snelle valken blijken geregeld vleermuizen te vangen, in het bijzonder Slecht- en Boomvalk. Onder de vleermuizen is

de rosse vleermuis verhoudingsgewijs vaak slachtoffer (al actief in vroege schemering). Voor de Nederlandse situatie zij verwezen naar Bekker & Mostert (Lutra 34: 1-26, 1991) (JH, Brascheweg 7, D-10318 Berlin-Karlshorst).

Hartley R.R. & Mundy P.J. 2003. Morphometrics and status of Ayres's Hawk-eagle in Zimbabwe. J. Raptor Res. 37: 44-54.

Maten, gewichten en kleedkenmerken van deze havikarend, gebaseerd op gevangenschapsbeesten. Een mooi voorbeeld van de informatie die asielhouders en valkeniers kunnen verzamelen (en wat in Nederland bijvoorbeeld niet gebeurt), zoals sekse- en leeftijdsverschillen en rui. Waarnemingen van wildlevende vogels, en nestcontroles (nestboom en -hoogte, eileg, legselgrootte, eiformaten, prooien) brachten basale informatie aan het licht. Hoewel dun gezaaid is deze soort minder schaars dan voorheen werd aangenomen (dimpshartley@yahoo.com).

Hellmann M. 2002. Der Winterbestand des Rotmilans *Milvus milvus* 2000/01 und 2001/02 im Land Sachsen-Anhalt. Ornithol. Jber. Mus. Heineanum 20: 57-80.

Op grond van tellingen op 15-17 slaappleaatsen wordt het aantal overwinterende Rode Vrouwen in Sachsen-Anhalt in 2000/01 en 2001/02 op 700 in december en 600 in januari gehouden. De meeste vrouwen zitten in het noordelijke voorland van de Harz (c. 50% van het totaal, op slechts 3-6 slaappleaatsen). Dat is de grootste winterconcentratie in Midden-Europa. De grens van overwinteraars in Europa loopt precies door deze Duitse deelstaat, waarbij de vogels zich concentreren in de warmere (gemiddelde januari temperatuur 0.5°C), en vruchtbare zuidwesthoek. Naast het vruchtbare boerenland worden ook zo'n 10 vuilstorten gebruikt als foerageergebied (Mahndorfer Str. 23, D-38820 Halberstadt).

Isenmann P., Yosef R., Pinton M.J., Howell S.N.G., Pictor G., Redman P.S., Chandler P., Fisher D., Taylor M. & Combridge P. 2003. Pair-hunting by large falcons. Brit. Birds 96: 39-43.

Een stroom van reacties op een eerder gepubliceerd voorval van paarsgewijs jagen van grote valken (in Brit. Birds 94: 289-290, zie De Takkeling 9: 278), waaruit blijkt dat het èn omvattend in de literatuur is beschreven èn veelvuldig wordt opgemerkt in het veld, vooral bij Lannervalken (wat minder bij Slechtvalken).

Jacobs E.A. & Proudfoot G.A. 2002. An elevated nest assembly to capture nesting raptors. J. Raptor Res. 36: 320-323.

Met een oehoe roofvogels vangen is een veelgebruikte methode. Hier wordt een variatie op dat thema uitgelegd, waarbij een mechanische oehoe op een verhoogde zitpost (telescopische stoken: variatie in hoogte van 2-8 m) wordt geplaatst, waarachter een dho-ghaza net (2.5x2.2 m) gespannen tussen verticale armen. Vijf kleine tot middelgrote roofvogelsoorten werden uitgetest; van de 154 vangpogingen waren er 113 succesvol. Ten opzichte van op de grond geplaatste netten was het succes van de onderhavige methode beter. Vooral indien specifieke individuen moeten worden gevangen (bij het nest), is deze methode aan te bevelen (lsrs@raptorresearch.com).

Kessel J. van & Wouters P. 2003. Een tweede verkenning naar het voorkomen van Wespendien in De Kempen in 2002. In: Jaarverslag 2002, Werkgroep Roofvogels Nederland, Steunpunt Brabant: 51-54.

In totaal werden 33 territoria vastgesteld door op verschillende plaatsen in De Kempen 3-6 uur te posten in juli en augustus. Waarnemingen werden ingetekend op kaarten, kleedkenmerken genoteerd (om individuen te herkennen) en gedrag genoteerd. Ook meldingen van doortrek, onder meer 12 ex. op 3 mei 2002 (Landschotse Heide), en 37 en 145 ex. op resp. 3 en 4 september 2002 (Ringselven, Budel Dorplein); in het laatste geval zelfs een groep van 80 ex.

Kleefstra R. 2003. Roofvogels in de midwintertelling. SOVON-Nieuws 16(1): 13-14.

Uitwerking van roofvogelwaarnemingen die worden gedaan tijdens de midwintertellingen van watervogels in 1999-2002. Het betreft dus de waterrijke gebieden van Nederland. Opmerkelijk zijn de lage aantallen van Blauwe Kiekendief, Ruigpootbuizerd en Smelleken in vergelijking

met de schattingen uit 1982; daarentegen zijn Bruine Kiekendief en Slechtvalk aanmerkelijk talrijker geworden als overwinteraar. Deze trends passen goed in het beeld dat we al hadden op basis van broedvogeltellingen in Scandinavië, en de veranderende overwinterstrategie van soorten als Bruine Kiekendief. Hoewel niet gedekt door deze tellingen zijn de ontwikkelingen op de hoge zandgronden van Nederland van hetzelfde laken een pak (Ruigpoot nagenoeg verdwenen, Blauwe Kiek en Smelleken schaarser, Slechtvalk overal).

Komitet Ochrony Orow. 2002. Report on the activity of the Eagle Conservation Committee in 2001. Byuletyn 12: 2-20 (in Pools met Engelse samenvatting).

Overzicht van de Poolse arendengroep van de stand van Zeearend (500 nesten gecontroleerd, 304 nesten bezet, nestsucces 67.7%, 0.99 jongen/nest), Visarend (91 broedplaatsen met 89 nesten gecontroleerd, waarvan 35 bezet; van 26 broedsels waren er 15 succesvol, met gemiddeld 1.15 jongen/nest), Schreeuwarend (526 nesten bezet, van 863 gecontroleerd; hiervan 264 succesvol), Bastaardarend (alleen in Biebrza-vallei, 19 broedplaatsen met 24 nesten waarvan 13 bezet; 4 van 10 broedsels succesvol, elk 1 jong), Steenarend (22 nesten bezet; 12 jongen vlogen van 18 nesten uit), Rode Wouw (in 3 deelgebieden bijgehouden, met 61 bezette nesten in 103 bekende territoria; 80% succesvol), Zwarte Wouw (bijgehouden in Wielkopolska, NO-Polen en Centraal-Polen; zeer matig seizoen met 37 territoria bezet; 16 van 26 nesten succesvol) en Oehoe in Polen in 2001. Veel energie gestoken in het op poten zetten van beschermingszones rond nesten, namelijk 70x bij Schreeuw-, 20x bij Zee- en 1x bij Visarend. Er werden twee brochures gemaakt (Zee- en Visarend) voor het grote publiek.

Krone O., Langgemach T., Sömmer P. & Kenntner N. 2002. Krankheiten und Todesursachen von Seeadlern (*Haliaeetus albicilla*) in Deutschland. Corax 19, Sonderheft 1: 102-108.

Analyse van 120 doodgevonden Zeearenden (1990-2000), waarvan bijna de helft adult. De doodsoorzaken waren (in afnemend belang) aanvaringen met treinen, loodvergiftiging, infecties, trauma's, elektrocutie, draden, onderlinge vechtpartijen, vergiftiging, misvormingen en verhonger. In 5 van 59 arenden die onder het röntgen-apparaat gingen, werden resten van hagel aangetroffen. Uiteraard is niet zeker of deze sterfteoorzaken een juiste afspiegeling zijn van wat in het wild gebeurt (OK, Inst. für Zoo- und Wildtierforschung, Alfred-Kowalke-Str. 17, 10315 Berlin).

Lang B. 2001. Départ des oiseaux estivants nicheurs de Normandie. Le Cormoran 12(54): 67- 88.

Overzicht van de gemiddelde vertrekdatum van zomergasten in Normandië over 1971-2000, met voor Wespendif en Boomvalk een geleidelijke verlaten van het vertrek over de tijd, en voor Grauwe Kiekendief een vervroeging van de wegtrek in de midden jaren tachtig, gevolgd door later wordende vertrekdata tot en met de midden jaren negentig (iets later dan niveau in jaren zeventig en beginjaren tachtig) (bruno.lang@wanadoo.fr).

Leunissen J. 2003. Het gevaar kransnaalbaar. Natuurhistorisch Maandblad 92: 33-34.

Deze Zuid-Europese onkruidsoort is in Nederland voornamelijk bekend van akkers in Zuid-Limburg, de IJsselvallei en West-Nederland; het heeft sterk klittende aren die blijkens dit artikel een gevaar opleveren voor roofvogels en uilen. In totaal werden 1 Torenvalk, 1 Buizerd in 4 Kerkuilen gevonden die vastzaten in de klitten; de Torenvalk en Buizerd legden het loodje, de uilen werden bevrijd en gerevalideerd. De vogels zaten zo vast dat ze geen schijn van kans hadden zichzelf te bevrijden. (Eenzelfde probleem kan zich voordoen bij bramen, waarin geregeld roofvogels en uilen vast komen te zitten.)

Linden A. van der & Verkerk J. 2003. Roofvogeltelling januari 2003. In Vogelvlucht (med. VWG Hoeksche Waard) 8: 16-19.

Deze tellingen werden uitgevoerd in januari, en dat al voor het 19de jaar! De Buizerd is over deze periode bijna vertienvoudigd in aantal, de Ruigpootbuizerd echter verdwenen (zie ook Boshui-

zen & Eggenhuizen); de overige soorten laten schommelingen binnen een beperkte amplitude zien. Alleen de Havik, met de eerste waarneming in 1991, zit in een licht stijgende lijn (5 in januari 2003), zo ook Slechtvalk. Het eiland Tiengemeten wordt vanaf 1991 jaarlijks geteld, met in januari 2003 1 Rode Wouw, 5 Bruine Kiekendieven, 10 Buizerds en 2 Torenvalken.

McGrady M.J., Ueta M., Potapov E.R., Utekhina I., Masterov V., Ladyguine A., Zykov V., Cibor J., Fuller M. & Seegar W.S. 2003. Movements by juvenile and immature Steller's Sea Eagles *Haliaeetus pelagicus* tracked by satellite. Ibis 145: 318-328.

Per satellietzender werden 24 juveniele en onvolwassen Steller's Zeearenden gevolgd van hun broedgebieden in Magadan, Kabarovsk, Amur, Sachalin en Kamchatka naar de overwinteringsgebieden op Hokkaido en rond de Zee van Ochotsk. De trek viel tussen 9 september en 18 januari, en omspande 4-116 dagen. Per dag werd gemiddeld 47.8 km afgelegd (exclusief tussenstops). De grootte van het overwinteringsgebied varieerde enorm, van 274-1181 km². De trek, en de verblijfplaatsen onderweg en in de winter, worden bepaald door het voedselaanbod, met name van zalmen en andere vissoorten. De arenden met satellietzenders hebben diverse nieuwe tussenstops aan het licht gebracht. Indien in het binnenland verblijvend lopen de vogels kans loodvergiftiging op te lopen (door jagers achtergelaten karkassen, vooral op Hokkaido), zo niet langs de kust waar uitsluitend vis wordt gegeten (mikejmcgrady@aol.com).

Madders M. 2003. Hen Harrier *Circus cyaneus* foraging activity in relation to habitat and prey. Bird Study 50: 55-60.

Blauwe Kieken jaagden bij voorkeur op plaatsen met een hoge dichtheid van aardmuis en graspieper, veelal samenvallend met jonge naaldbosaanplantingen. Zodra het bos hoger dan 2.5 m werd, en de bodem eronder vegetatie-arter, werd het gebied gemeden (mike@circus.unet.com).

Mañosa S., Mateos E. & Pedrocchi V. 2003. Abundance of soaring raptors in the Brazilian Atlantic rainforest. J. Raptor Res. 37: 19-30.

In tropisch regenwoud is het bijzonder moeilijk de diversiteit van de roofvogelbevolking vast te stellen. In dit stuk wordt een methode beschreven waarbij 3-4 uur durende punttellingen werden gehouden op 23 locaties (vanaf een hoog punt, of vanuit de boomtop) met een gemiddelde tussenafstand van 1 km. De tellingen van 9.00-12.00 uur lokale tijd waren het meest productief, en 3 uur durende tellingen het meest renderend voor het vaststellen van de roofvogelrijkdom. Een redelijke precisie van de roofvogelrijkdom werd bereikt met tellingen op 20-30 punten, maar zelfs met 12 punten werd al een behoorlijke betrouwbare steekproef verkregen van de algemenere soorten. Sommige soorten werden niettemin alleen buiten de tellingen gezien, waaronder de vleermuisvalk *Falco ruficularis* (srfie@bio.edu.es).

Margalida A., Garcia D., Bertran J. & Heredia R. 2003. Breeding biology and success of the Bearded Vulture *Gypaetus barbatus* in the eastern Pyrenees. Ibis 145: 244-252.

De populatie Lammergieren in een 8450 km² groot gebied in de Pyreneeën groeide van 17 naar 26 paren over 1992-99; 39 broedpogingen mislukten (8 tijdens de incubatie, 20 tijdens het uitkomen van de eieren, 11 in de jongenfase), 51 slaagden. Nestsucces hing niet af van de hoogte in het gebergte. Wel bleken paren die recentelijk een wisseling in samenstelling hadden ondergaan, of waar geregeld strubbelingen optraden met buurparen, minder succesvol. De periode van eileg tot uitvliegen duurt gemiddeld 177 dagen bij Lammergieren. Ze leggen meestal 2 eieren, maar brengen slechts 1 jong groot (oudste jong monopoliseert voedsel, dus sterfte jongste). Ongeveer een kwart van de paren legt geen eieren. Met stijgende dichtheid verminderde het broedsucces, vooral door een toename van het aantal mislukte broedpogingen (margalida@gauss.entorno.es).

Matthey I. 2002. Vincken moeten vincken vangen. Vijf eeuwen vangst van zangvogels en kwartels in Holland. Historische Vereniging Holland, Uitgeverij Verloren, Hilversum. 464 pp. Ingenaaid. ISBN 90-70403-49-8. Prijs Euro 39.-.

Een voorbeeldig samengesteld boek over de vogelvangerij in Nederland in de afgelopen eeuwen.

Op pagina 68-71 komen de jachtvogels kort aan bod, ofwel de roofvogels die voor de valkerij werden gebruikt.

Meyburg B.-U., Paillat P. & Meyburg C. 2003. Migration routes of Steppe Eagles between Asia and Africa: a study by means of satellite telemetry. Condor 105: 219-227.

Zestien Steppenarenden werden van een rugzakzender voorzien. Deze werden gevangen in Saoedi-Arabië (gevangen door ze in de woestijn met een auto te achtervolgen in de vroege ochtend, als ze nog geen gebruik konden maken van opwarmende lucht). Zeven van deze vogels overwinterden op het Arabisch Schiereiland, tot nu toe niet bekend als een belangrijk overwinteringsgebied. Doordat hier in toenemende mate vee wordt gehouden (mogelijk door bijvoeding), is er steeds meer voedsel voorhanden. De gedeeltelijk omslag van overwintering in Afrika naar dito op het Arabisch Schiereiland kan verklaren waarom het aantal doortrekkers in Israel de laatste 10 jaar dalende is. Zes Steppenarenden staken over bij Bab-el-Mandeb en bleven in noordoostelijk Africa (Soedan, Tsjaad, Ethiopië, Kenia, Tanzania) hangen; indien maatgevend is dit een hoog aandeel dat zo noordelijk blijft overwinteren. Slechts 1 vogel (adulte vrouw) vloog door naar zuidelijk Afrika. Dat adulte Steppenarenden noordelijker overwinteren dan onvolwassen vogels (een algemeen aanvaarde idee, gebaseerd op slechts 1 studie) bleek niet uit deze studie, noch werd het bevestigd door veldwerk van de auteurs in Afrika. De terugtocht naar Azië verliep via de kop van de Golf van Suez dwars door Irak/Iran en tussen de Kaspische Zee en Aralmeer door (of ten oosten daarvan; slechts 1 vogel ten westen van Kaspische Zee) naar broedgebieden in Oost-Kazachstan en mogelijk West-Mongolië. Blijft als vraag over: in hoeverre zijn de gevangen vogels een juiste steekproef uit de populatie? Misschien dat vangst in de broedgebieden daar een antwoord op kan geven (wwgbb@aol.com).

Mizera T. 2002. Bestandsentwicklung und Schutz des Seeadlers (*Haliaeetus albicilla*) in Polen im Verlauf des 20. Jahrhunderts. Corax 19, Sonderheft 1: 85-91.

Aan het begin van de 20ste eeuw telde Polen nog maar 30 paren Zeearend. Na 1945 zette een herstel in, naar 49-56 paren in de jaren vijftig. Nog eens 10 jaar later was de stand al c. 100 paren. In de jaren zeventig volgde afname, vermoedelijk door toepassing van DDT, intensiever bosgebruik en illegale vervolging. Na 1975 nam de stand weer toe, naar c. 300 paren in 1990 en c. 500 paren aan het eind van de 20ste eeuw. In 1992-97 bedreog de jongenaanwas gemiddeld 0.83/paar, en 1.43/succesvol paar. Vanaf 1984 worden Zeearenden in Polen beschermd door een radius van 500 m rond het nest te vrijwaren van activiteiten (tmizera@owl.au.poznan.pl).

Penteriani V., Mathiaut M. & Boisson G. 2002. Immediate species responses to catastrophic natural disturbances: windthrow effects on density, productivity, nesting stand choice, and fidelity in Northern Goshawks (*Accipiter gentilis*). Auk 119: 1132-1137.

De orkaan Lothar trok in december 1999 een spoor van vernieling door Frankrijk. Hierdoor gingen forse lappen bos tegen de vlakke. De Haviken in een studiegebied in Oost-Frankrijk bleken er weinig last van te hebben ondervonden: dichtheid, nestplaatskeuze noch broedresultaten in het jaar na de orkaan weken af van wat er de voorafgaande zes jaren was vastgesteld. Dit komt exact overeen met wat Willi Schlosser constateerde (zie Orn. Beob. 97: 335-337, besproken in De Takkeling 9: 94) (penteriani@ebd.csic.es).

Probst R. 2002. Bestandsentwicklung und Schutz des Seeadlers (*Haliaeetus albicilla*) in Österreich. Corax 19, Sonderheft 1: 92-95.

Om de Zeearenden in Oostenrijk een handje te helpen werden niet, zoals in Nederland wél is gepoogd, vogels uitgezet, maar werd de stand van overwinteraars nauwlettend gemonitord om zo precies mogelijk vaste plekken in kaart te brengen (om die vervolgens beter te kunnen beschermen) en mogelijke problemen voor te zijn (sterfte door vergiftiging, gevaren van hoogspanningsleidingen). In 2000/2001 overwinterden er tenminste 70 Zeearenden in Oostenrijk (gezien de ringen deels afkomstig uit Saksen, Estland, Rusland en Zweden), en waren er broedpogingen in 1961, 1983 en 1999. Het eerste succesvolle broedgeval stamt van 2001 (a8960178@unet.univie.ac.at).

Procházka J. 2002. Bestand, Verbreitung und Schutz des Seeadlers (*Haliaeetus albicilla*) in der Tsjechischen Republik. Corax 19, Sonderheft 1: 96-101.

Tot in jaren twintig als broedvogel aanwezig in Tsjechië. Herbezetting vanaf 1984, deels door uitzetten van vogels en toenemend aantal overwinteraars. In 2000 25-30 paren. Gemiddeld 1.3 jong/paar en 1.5 jong/succesvol paar. Rond nest worden beschermingszones aangehouden. Illegaal afschot vindt nog plaats (prochy.finit@seznam.cz).

Prugnolle F., Pilard P., Brun L. & Tavecchia G. 2003. First-year and adult survival of the endangered Lesser Kestrel *Falco naumanni* in southern France. Bird Study 50: 68-72.

De jaarlijkse overleving van adult en eerstejaars Kleine Torenvalken in La Crau in Zuid-Frankrijk bleef constant in 1994-98 (resp. 0.67 en 0.57). Een hoog aandeel (0.72) van de als nestjong geringde vogels keerde binnen een jaar terug naar de geboorteplaats; daarvan broedde 53% in zijn eerste levensjaar. Deze gunstige cijfers zijn mogelijk verantwoordelijk voor de positieve trend in La Crau. Merkwaardig dat steeds meer valkjes op de grond gaan broeden, ondanks een grotere kans op mislukking (Prugnoll@mpl.ird.fr).

Quinn L.J., Prop J., Kokorev Y. & Black J.M. 2003. Predator protection or similar habitat selection in red-breasted goose nesting associations: extremes along a continuum. Animal Behaviour 65: 297-307.

Roodhalsganzen kunnen kiezen voor broedplaatsen op eilandjes of op de vaste wal. Dat laatste deden ze uitsluitend als er roofvogels broedden (Slechtvalk of Sneeuwuil, nauwelijks bij Ruigpootbuizerds); de ganzen clusterden hun nesten dan rond het nest van één van deze soorten. Indien roofvogels zich het jaar daarop hadden verplaatst, verkasten de ganzen ook. Deze voorkeur werd niet ingegeven door habitatkeuzes, maar door de krachtige verdediging van Slechtvalken en Sneeuwuielen tegen poolvossen. In tegenstelling tot meeuwen waren deze soorten zeer wel in staat poolvossen bij hun nest (en nestomgeving) weg te houden. Op eilandjes zaten de ganzen vaak bij meeuwenkolonies in de buurt; beide soorten kozen eilanden uit die vrij van poolvossen waren. Mogelijk is de koloniegewijs broedende roodhalsgans de enige soort welks evolutie in broedgedrag voornamelijk is aangestuurd door exploitatie van het agressieve nestgedrag van Slechtvalk en Sneeuwuil (john.quinn@zoo.ox.ac.uk).

Riesing M.J., Kruckenhauser L., Gamauf A. & Haring E. 2003. Molecular phylogeny of the genus *Buteo* (Aves: Accipitridae) based on mitochondrial marker sequences. Molecular Phylogenetics and Evolution 27: 328-342.

DNA-onderzoek aan de buizerdfamilie en andere buizerdachtigen lijkt opnieuw te bevestigen dat deze groep in de Neotropen (Zuid-Amerika) is ontstaan. De supersoort *B. [buteo]* geeft een zeer recente radiatie te zien, en vormt een cluster met de Aziatische taxa (*B. hemilasius*, *B. refectus*, *B. japonicus*) (elisabeth.haring@nhm-wien.ac.at).

Roberts S.J. & Lewis J.M.S. 2003. Observations of European Honey-buzzard breeding density in Britain. Brit. Birds 96: 37-39.

Intensief onderzoek bij onze westelijke eilandbewoners lijkt steeds duidelijker aan te geven dat Wespendienven helemaal niet zo zeldzaam zijn als tot nu werd aangenomen. In een gebied in Wales van 3500 ha naaldbos werd een afstand van nest tot nest van gemiddeld 2.4 km gevonden (spreiding 1.75-3.0 km); in een ander gebied van 24.000 gemengd bos in Zuid-Engeland was dat 5.8 km (4.0- 11.0 km). In Schotland zaten vijf nesten gemiddeld 2.7 km uit elkaar (2.2-3.6 km) (Ty Canol, Church Lane, Llanfair Kilgeddin, Abergavenny, Monmouthshire NP7 9BE, UK).

Rutz C. 2003. Assessing the breeding season diet of goshawks *Accipiter gentilis*: biases of plucking analysis quantified by means of continuous radio-monitoring. J. Zool., Lond. 259: 209-217.

Wat Haviken in het broedseizoen eten wordt gewoonlijk uitgeknoebeld door te zoeken naar geplukte prooien in de omgeving van het nest. Uit dit onderzoek naar gezenderde Haviken in Hamburg bleek dat daarmee een scheef beeld ontstaat. De Haviken werden continu gevolgd,

zodat nagenoeg alle prooivangsten werden geregistreerd (98%, n=136). Er kon dus een vergelijking worden gemaakt tussen de echte prooikeus, en de weergave ervan als plukrest bij het nest. Kleine prooien en postduiven waren ondervertegenwoordigd als plukrest bij het nest, met resp. 13 en 10%. Havikmanneltjes aten grote prooien vaak direct na vangst ter plekke op (gegeten versus naar het nest gebracht: 277 vs. 222 gram), terwijl de grondigheid van het plukken toenam naarmate de prooi groter was (gemiddeld 66 minuten voor postduiven, tegen gemiddeld 14 minuten voor lichtere prooisoorten). Dat laatste was vermoedelijk omdat transport van een grondig geplukte prooi energetisch goedkoper is dan van een ongeplukte prooi (scheelt c. 2.2% van de vlieggkosten) (Christian.Rutz@zoo.ox.ac.uk).

Saurola P. 2002. (Satellite tracking of Finnish Ospreys *Pandion haliaetus*: some preliminary results.) Linnut 37(4): 11-14.

In 2001 en 2002 werden in Finland twee adulte mannetjes, drie adulte vrouwtjes (waarvan eenje als nestjong in Zweden was geringd) en een juveniel vrouwtje Visarend met een satellietzender uitgerust en gevolgd. Afgezien van het in Zweden geboren vrouwtje volgden alle vogels de zuidoostelijke route; de Zweedse kwam terecht in Equatoriaal Guinea. De andere vogels lieten sterk verschillende strapatsen zien, waaronder een mannetje dat in Israël overwinterde in een visvijvercomplex, een mannetje dat helemaal naar Zuid-Afrika doorvloog, vrouwtjes die naar Kameroen gingen en al dan niet doorvlogen naar Equatoriaal Guinea, en een vrouwtje dat in Zuid-Soedan overwinterde. Per trekdag werd 214-327 km afgelegd. Sommige vogels hadden slechts 18 dagen nodig om in het overwinteringsgebied aan te komen, andere deden er 57-62 dagen over (inclusief tussenstops van 11-38 dagen). Volgens de Groot-Cirkelroute legden ze (enkele reis) 4173- 11.402 km af. Eens te meer een bewijs dat de satellietzenders ons meer dingen leren dan een eeuw ringwerk, wat overigens onverlet laat dat het ringen ons óók veel leert (Rengastustoimisto PL 17, 00014 Helsingin yliopisto, Finland).

Schoppers J. 2003. Kleptoparasitisme van Torenvalk *Falco tinnunculus* bij Slechtvalk *Falco peregrinus*. Vlerk 20(1): 20-23.

Op 10 december 2002 verscheen een 2de kalenderjaars mannelijke Slechtvalk met een prooi in zijn poten bij de Eltenberg. Een Torenvalk pikte vermoedelijk de prooi af (de echte actie niet gezien, maar wel de Torenvalk op de slechtvalkenprooi, na roep). De TV vloog met de prooi (een adulte veldleeuwerik) weg, de SV bleef nog 10 minuten roerloos op de akker zitten.

Selås V. 2003. Vulnerability of Black Grouse (*Tetrao tetrix*) hens to Goshawk (*Accipiter gentilis*) predation in relation to vole cycles. J. Ornithol. 144. 186-196.

Predatie van Haviken op korhoendervrouwtjes was positief gecorreleerd met een dik sneeuwdek, en negatief met de woelmuisdichtheid. Woelmuizen pikten in het jaar na een mastjaar van bosbes (waarschijnlijk omdat de chemische verdediging van bosbessen tegen vraat minder was bij een grote besporductie). Bosbes is voor woelmuizen en korhoenders een belangrijke voedselplant. Een hogere kwaliteit van bosbesplanten vermindert vermoedelijk de tijd die korhoendervrouwtjes tijdens eileg en incubatie moeten besteden aan foerageren, en het verhoogt hun lichaamsconditie. Op zijn beurt resulteert dat in een kleinere predatiekans. Dat deze cyclus synchroon loopt met die van woelmuizen, heeft geen enkel direct verband met havikpredatie op korhoenders, alleen indirect via de connectie met de mastjaren van bosbes. Waarom derhalve de titel van dit stuk niet anders is gekozen, snap ik niet (vidar.selas@ibnnlh.no).

Shamoun-Baranes J., Leshem Y., Yom-Tov Y. & Liechti O. 2003. Differential use of thermal convection by soaring birds over central Israel. Condor 105: 208-218.

Groepen trekkende roofvogels, ooievaars en pelikanen werden in Israël tijdens voorjaars- en najaarstrek gevolgd met een gemotoriseerd zweefvliegtuigje. De thermische omstandigheden in Israël variëren enorm naar gelang seizoen en regio (invloed zee, bergen), waardoor een thermische laag ontstaat van verschillende hoogte. Wespendien, die een betrekkelijk geringe vleugelbelasting hebben, gebruikten vrijwel 100% van de thermische laag en waren ook daarbuiten actief

(zichtbaar in het verdwijnen in de basis van stapelwolken). De stijgsnelheid tijdens omhoogschroeven, trekgedrag en (mate van) gebruik van de thermische convectie waren afhankelijk van topografie, meteorologische omstandigheden en vleugelbelasting. Hoe kleiner de vleugelbelasting, hoe meer werd geprofiteerd van de thermische omstandigheden (shamoun@post.tau.ac.il).

Stilmark F. 2003. History of the Russian Zapovedniks 1895-1995. Russian Nature Press, Edinburgh. XII + 308 pp. £20.- Ingenaaid (zie www.rusnatpress.org.uk voor een bestelformulier).

Meer dan 100 jaar geleden werd in Rusland begonnen met het veiligstellen van reusachtige natuurgebieden, met als enige doel het instandhouden van het betreffende ecosysteem en met uitsluiting van alle menselijke activiteiten gericht op gewin (zapovedniks). Alleen wetenschappelijk onderzoek was toegestaan. In dit tijdsgewricht, waarin zelfs in stinkendrijke landen als Nederland de overheid en private natuurbeschermingsorganisaties zich uit de naad werken om de aan hun toevertrouwde gebieden te verkwanselen aan uitbaters en projectontwikkelaars, is dat nauwelijks meer voor te stellen. Dat het ook in Rusland, later de USSR en na 1990 een mengmoes van landen en landjes, ook niet geheel uitpakte zoals bedacht, was te verwachten. In dit fascinerende boek wordt de opkomst en ondergang van zapovednost beschreven. Verplichte kost voor iedere natuurbeschermer, al was het maar om de mechanismen beter te doorgronden die daadwerkelijke natuurbescherming perverteren. En wie weet: om zich er beter tegen te weer te stellen. Het gaat in de voormalige Sovjet-Unie overigens niet om flinters van een paar 1000 ha (zoals in Nederland), maar om gebieden van honderdduizenden tot miljoenen ha. Ironisch genoeg werd tijdens de periode met grootste stagnatie, tijdens het bewind van Brezjnev, de meest effectieve bescherming gerealiseerd. De glasnost na 1990 zorgde voor de introductie van marktdenken, hebzucht, bellenblazende bureaucraten (altijd al een mega-probleem) en uitverkoop van primaire natuurgebieden. Niets nieuws onder de zon, helaas. De tekst is niet bijster soepel geschreven, de informatiedichtheid is echter hoog. De vertaling is wederom een goed initiatief van Russian Nature Press, een eenmans non-profit organisatie die zich met liefde en acribie inzet voor de Russische natuur.

Sliwinski E. 2003. Broedsucces van roofvogels in Noord-Brabant in 2002 (Brabants roofvogels in kaart). In: Jaarverslag 2000, Werkgroep Roofvogels Nederland, Steunpunt Brabant: 4-24.

Uitgebreid verslag van het roofvogelonderzoek, gebaseerd op 907 broedgevallen (waarvan 610 op nestkaart). Dat betekent ruim een verdubbeling ten opzichte van 1999, een teken dat het roofvogelwerk toenemend populair is in Noord-Brabant. Doordat ook inventarisatiegegevens zijn gebruikt, geeft het een completer beeld dan de nestkaarten alleen. Dit is goed zichtbaar in bijvoorbeeld de Biesbosch en delen van westelijk en centraal Noord-Brabant. Al met al begint Noord-Brabant de Friezen naar de kroon te steken wat betreft roofvogelinspanning!

Smallwood J.A., Dudajek V., Gilchrist S. & Smallwood M.A. 2003. Vocal development in American Kestrel (*Falco sparverius*) nestlings. J. Raptor Res. 37: 37-43.

Op basis van een aantal geluidskenmerken werd de vocale ontwikkeling van nestjonge Amerikaanse Torenvalken bekeken. Er werd opmerkelijk genoeg geen verschil tussen man en vrouw gevonden, hoewel de vocale ontogenie van mannetjes sneller verliep dan bij vrouwtjes. De akoestische kenmerken van roepgeluiden veranderden op een consistente wijze naarmate de jongen ouder werden; op dag 16 produceerden de jongen roepgeluiden die identiek waren aan die van de volwassen vogels (smallwoodj@mail.montclair.edu).

Stipčević M. 2002. Solitary breeding of Griffon Vulture *Gyps fulvus* on the island of Pag (Croatia) in 1997. *Acrocephalus* 23: 87-90.

De Kroatische populatie Vale Gieren is goed onderzocht, met 95-100 paren op vier eilanden van het Kvarner schiereiland en 50 paren op Cres. Op het eilandje Pag werd broeden vermoed, maar tot 1997 niet bewezen. In 1997 werd een volgroeid jong op een klifnest ontdekt, maar sindsdien

is niet meer gebroed. Het gebruik van deze broedplaats is waarschijnlijk afhankelijk van de broedresultaten in de Golf van Kvarner (Josipa Relje Vladovićá 29, HR-23000 Zadar, Kroatië).
Tofft J. 2002. Zur Einwanderung und Bestandssituation von Seeadler (*Haliaeetus albicilla*) und Steinadler (*Aquila chrysaetos*) in Dänemark. Corax 19, Sonderheft 1: 79-94.

In de vroege 19de eeuw was de Zearend een wijd verbreide broedvogel in Denemarken. Het laatste paar broedde in 1911; de verdwijning was het gevolg van menselijke vervolging. Tussen 1850 en 1911 waren ongeveer 50 broedplaatsen bekend. Na de Tweede Wereldoorlog broedden kortstondig tot 3 paren Denemarken, maar deze verdwenen rond 1960. In 1995/1996 startte een nieuwe herkolonisatie (3 paren in Zuid-Jutland), wat aangroeide tot 7 paren in 2001. In 1996-2001 bedroeg de gemiddelde jongenaanwas 1.4 jong per succesvol paar. Door aflezing van ringen werd bekend dat een deel van de vogels uit Sleeswijk-Holstein afkomstig was. De vestiging van een paartje Steenarend in Noord-Jutland in 1997 kwam als een verrassing. Dit paar broedde in 1999 voor het eerst succesvol. Vermoedelijk hangt deze vestiging samen met de in 1989 gevestigde laaglandpopulatie in Zuid-Zweden.

Ward A.B., Weigl P.D. & Conroy R.M. 2002. Functional morphology of raptor hindlimbs: implications for resource partitioning. Auk 119: 1052-1063.

Roofvogels en uilen hebben allemaal verschillende poten: dikke en lengte van de tenen, spanwijdte, lengte van de verschillende onderdelen van de poot (femur, tibiotarsus/fibula, tarsometatarsus), lengte en kromming van de nagels. Deze verschillen zorgen ervoor dat elke soort, en vaak ook elk geslacht, zijn eigen soortenspectrum bejaagt, met zo min mogelijk overlap. In zijn algemeenheid is dat principe uitentreuren onderzocht. Dit stuk gaat meer in detail in op de krachten die de verschillende roofvogels en uilen kunnen uitoefenen met hun poten, uitgaande van de biomechanica van de spieren en botten van de poten. De grijpkracht wordt door twee factoren beïnvloed (hetzij elkaar versterkend, dan wel als alternatieven): grootte (hoe groter de roofvogel/ui, hoe groter de kracht), en de osteologie en myologie van de poten. Bij dat laatste moet gedacht worden aan de lengte en breedte van met name de tarsometatarsus (een korte en brede tarsus geeft meer kracht; een lange maakt soepele en snelle bewegingen mogelijk), de zetting van de tenen (uilen twee voor en twee achter, waardoor een maximale spanwijdte van de voet wordt bereikt en prooi minder makkelijk kan ontsnappen), en de hoek van de klauwen tijdens de greep (hoe kleiner de hoek, hoe groter de uitgeoefende kracht). De uilen hebben gemiddeld kortere en stevigere poten, wat goed past bij hun nachtelijke jachtwijze (herkansing op vangst klein na mislukte poging, dus een krachtige greep noodzakelijk). Roofvogels hebben langere poten, en kunnen bij de jacht overdag verschillende vangpogingen razendsnel achter elkaar doen (award@bio.umass.edu).

Wayland M., Wilson L.K., Elliott J.E., Miller M.J.R., Bollinger T., McAdie M., Langelier K., Keating J. & Froese J.M.W. 2003. Mortality, morbidity, and lead poisoning of eagles in western Canada, 1986-98. J. Raptor Res. 37: 8-18.

De meest genoteerde doodsoorzaken van Witkop- en Steenarenden in westelijk Canada waren trauma (13%), elektrocutie (11.5%), vergiftiging met pesticiden (7.6%), kogelwonden (7.3%) en loodvergiftiging (6.4%). Tien procent van de arenden had in hun weefsel zo'n hoog loodgehalte dat daarmee de doodsoorzaak door loodvergiftiging kon worden verklaard; nog eens 5% had een verhoogde loodwaarde zonder dat deze dodelijk was. Vooral volwassen en bijna-volwassen arenden hadden hoge loodwaarden (19.5% van de vogels), tegen "slechts", 7% in onvolwassen vogels. Steenarenden hadden vaker een hoge loodwaarde dan Witkoparenden, in het bijzonder direct na afloop van de grofwildjacht in de herfst. Een dergelijke correlatie met waterwildjacht werd niet gevonden.

Weber M., Schmidt D. & Hädrich J. 2003. Chlororganische Rückstände in Eiern des Fischadlers (*Pandion haliaetus*) aus Deutschland. J. Ornithol. 144: 45-58.

In alle 17 niet-uitgekomen eieren uit het voormalige Oost-Duitsland werden residuen van

gechloroerde koolwaterstoffen en PCB's opgespoord (verzameld in 1992 en 1995), maar deze hadden een geringe invloed op het broedsucces. Van 338 eieren uit de periode 1853-1997 werd de eischaaldikte berekend; deze was gemiddeld in 1959-83 9% dunner dan van eieren afkomstig uit 1853-1933. Eigrootte daarentegen was niet veranderd. De huidige eischaaldikte is vrijwel gelijk aan die van vóór het DDT-tijdperk (matthias.weber@debitel.net).

Wokke E.E. 2002. Overwinterende Slechtvalken in de Haarlemmermeer seizoen 2001/2002. Slechtvalk Nieuwsbrief 8(2): 2-6.

Uitbreide waarnemingen van jacht- en roestgedrag in de buurt van Vijfhuizen. De vogels zaten veelal in hoogspanningsmasten, bij harde wind en regen op akkerland, bij zeer slecht weer in een slootkant. Gezien de rui was vrouwtje afkomstig uit noordelijk Scandinavië (verse handpen 10 op 14 december gevonden). Geregeld interacties met Buizerds, welke laatste zich als aftroegelaars van prooien ontpopten (erike.wokke@wanadoo.nl).

Wouters P. 2003. Slapende Blauwe Kiekendieven in De Kempen. In: Jaarverslag 2002, Werkgroep Roofvogels Nederland, Steunpunt Brabant: 25-35.

Tellingen van 30-45 min voor zonsondergang op de Reuselse Moeren (3-7 tellingen/maand, max. 6 vogels, alleen in januari 9% man, rest vrouwkleed), Cartierheide (2-8 tellingen/maand, max. 11 vogels, max. aandeel mannetjes 43.7% in januari) en Landschotse Heide (4-7 tellingen/maand, max. 9 vogels in maart, max. aandeel mannetjes 91% in januari). De vogels jagen in de wijde omtrek, getuige de vondst van karakteristieke plastic korreltjes in een braakbal (via prooi waarschijnlijk, alleen te vinden bij fabriek in Arendonk) tot op zeker 10 km afstand van de slaappleaats. De vogels in vrouwkleed arriveren gemiddeld iets eerder op de slaappleaats dan volwassen mannen. In totaal 411 braakballen leverden 521 prooien op, met grote verschillen tussen slaappleaatsen (aandeel vogels op Reuselse Heide 66.7% in januari (n=21 prooien), op Cartierheide 51.8% in najaar (n=110) en 21% in voorjaar (n=158) en op Landschotse Heide 12.4% in najaar (n=103) en 12.4% in voorjaar (n=129).

Yosef R. 2003. Nocturnal arrival at a roost by migrating Levant Sparrowhawks. J. Raptor Res. 37: 64-67.

Bij bestudering van slaappleaatsen van doortrekkende Balkansperwers in Israel bleek dat de bulk 60-150 minuten na zonsondergang arriveerde. Het lijkt alsof Balkansperwers onder enorme druk staan snel naar de broedgebieden terug te keren (of snel vijandige omgevingen, zoals woestijnen, achter zich te laten). De trektijd kunnen ze inkorten door ook 's nachts te vliegen, een energetisch kostbare strategie die eerder al door radaronderzoek aannemelijk was gemaakt. Omdat nachtelijke aankomst alleen op bepaalde plaatsen in Israel wordt opgemerkt, lijkt het alsof de vogels weten waar ze kunnen landen (en die ze, door 's nachts door te vliegen, kunnen bereiken) (email: zie hieronder).

Yosef R., Fornasari L., Tryjanowski P., Bechard M.J., Kaltenecker G.S. & Bildstein K.L. 2003. Differential spring migration of adult and juvenile Levant Sparrowhawk (Accipiter brevipes) through Eilat, Israel. J. Raptor Res. 37: 31-36.

Aan de noordzijde van de Golf van Aqaba worden elk voorjaar tot 50.000 Balkansperwers geteld. Gebaseerd op vangsten van 1819 doortrekkers in 1996-2000 wordt gepoogd sekse- en leeftijdsspecifieke doortrek te kwantificeren. De auteurs gaan ervan uit dat deze steekproef een betrouwbare doorsnee van de populatie vormt (omdat ze niet met voedsel werden gelokt), maar dat is allerminst zeker. Graag had ik dat op enigerlei wijze getest gezien. Alleen al het feit dat er 396 adulte vrouwtjes tegen 631 adulte mannetjes werden gevangen, geeft al aan dat de steekproef scheef is. Adulte vogels passeerden mediaan 2.5 dagen eerder dan juveniele. De vogels in goede conditie passeerden eerder dan vogels in slechte(re), wat kan samenhangen met het hiervoor genoemde verschil in doortrek tussen adulte en juveniele vogels (ryosef@eilatcity.co.il).

Tekening op achtergrond: Spaanse Keizerarend, een impressie van Mas Haverhoek.